

УДК 340.131 (477+061.1)

Кіхая Юліана

**АПРОКСИМАЦІЯ КОНКУРЕНТНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄС В КОНТЕКСТІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: ЗАГАЛЬНІ
ПОЛОЖЕННЯ**

В статті розглянуто основні питання апроксимації конкурентного законодавства України та ЄС, актуальність яких стає об'єктивною необхідністю в сучасних умовах європейського вектору інтеграції України. Також автором надана стисла характеристика розвитку конкурентного права ЄС та України, виявлено основоположні категорії конкурентного права, в напрямку яких, власне, і повинна здійснюватись апроксимація, а також викладений їх вплив на конкурентоспроможність промислових підприємств. Автором здійснена порівняльна характеристика категорій «зловживання домінуючим» («монопольним») становищем суб'єкта господарювання на ринку та заборонені вертикальні та горизонтальні угоди (в Україні – антиконкурентні узгоджені дії), виявлено спільні властивості та відмінності в правовому регулюванні цих питань. Доведено істотне наближення конкурентного права України та ЄС.

Ключові слова: апроксимація, конкурентне право ЄС та України, зловживання домінантним становищем на ринку, заборонені (горизонтальні та вертикальні) угоди; зловживання монопольним становищем на ринку, антиконкурентні узгоджені дії.

Кіхая Юліана

**АПРОКСИМАЦІЯ КОНКУРЕНТНОГО
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ И ЕС В КОНТЕКСТЕ
ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ: ОБЩИЕ
ПОЛОЖЕНИЯ**

В статье рассмотрены основные вопросы аппроксимации конкурентного законодательства Украины и ЕС, актуальность которых становится объективной необходимостью в современных условиях европейского вектора интеграции Украины. Также автором

предоставлена краткая характеристика развития конкурентного права ЕС и Украины, выявлено основополагающие категории конкурентного права, в направлении которых, собственно, и должна осуществляться аппроксимация, а также изложено их влияние на конкурентоспособность промышленных предприятий. Автором осуществлена сравнительная характеристика категорий «злоупотребление доминирующим» («монопольным») положением предприятия на рынке и запрещенные вертикальные и горизонтальные соглашения (в Украине - антиконкурентные согласованные действия), выявлены общие свойства и различия в правовом регулировании этих вопросов. Доказано существенное приближения конкурентного права Украины и ЕС.

Ключевые слова: аппроксимация, конкурентное право ЕС и Украины, злоупотребление доминирующим положением на рынке, запрещенные (горизонтальные и вертикальные) сделки; злоупотребление монопольным положением на рынке, антиконкурентные согласованные действия.

Kikhaia Iuliana

APPROXIMATION OF COMPETITIVE LEGISLATION OF UKRAINE AND THE EU IN THE CONTEXT OF ENSURING COMPETITIVENESS: GENERAL PROVISIONS

The main issues of competition law approximation of Ukraine and the EU, the relevance of which is an objective necessity in modern conditions of European integration vector of Ukraine, considered in the article. Also, author gave a brief description of EU competition law and Ukraine. The fundamental categories of competition law, towards which, in fact, must be carried approximation were identified in the article. Author also summarized their impact on the competitiveness of enterprises. Author made a comparative description of the categories of "abuse of dominant" ("monopoly") entity's position in the market and prohibited vertical and horizontal agreements (in Ukraine - anticompetitive concerted actions), revealed common features and differences in the legal regulation of these issues. Significant approximation of competition law of Ukraine and the EU is proved.

Keywords: approximation, competition law of EU and Ukraine, abuse of dominant market position, prohibited (horizontal and vertical)

agreements; abuse of a monopoly market position, anticompetitive concerted actions.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В сучасних умовах Україна приймає дедалі активнішу участь в європейських інтеграційних процесах. Інтеграція України сприятиме інноваційному розвитку та модернізації економіки і, в кінцевому рахунку, будівництву розвиненої демократичної держави. У той же час об'єктивно постає проблема участі України в інтеграційному процесі як країни з конкурентоспроможною економікою. Тим не менш, конкурентоспроможність низки українських підприємств на європейських ринках викликає сумніви. З іншого боку, іноземні підприємства, які входять до українського ринку є більш просунутими в технологічному плані. Однією з передумов формування конкурентоспроможної економіки є ефективне ринкове середовище із функціонуючими інститутами конкуренції. Нині в ЄС створено систему правових норм у сфері конкуренції, які регулюють дані відносини як на рівні самого ЄС (норми, створені європейськими інституціями), так і на рівні держав-членів (норми, створені шляхом гармонізації та приведення у відповідність до норм права Євросоюзу норм внутрішнього права держав-членів). Безумовно, що норми конкурентного права ЄС набувають суттєвого впливу на конкурентне середовище України (та стають предметом наукових досліджень) особливо в умовах «глибокої та всебічної зони вільної торгівлі» (deep and comprehensive free trade area) [1], яка є складовою частиною Угоди про Асоціацію ЄС та України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням правового регулювання конкурентних відносин в ЄС приділяли значну увагу як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники. Так, зокрема, предметом дослідження колективу авторів під кер. Шишкової Н. [2] стали питання функціонування спільного внутрішнього ринку ЄС, в тому числі і основи економічної конкуренції. Комплексне дослідження законодавства про конкуренцію ЄС здійснене Беллами, Чайлдом; питанням регулювання конкуренції в ЄС, в тому числі і економіки конкуренції присвячено праці Фаула, Никпея. Безпосередньо апроксимація конкурентного законодавства ЄС та України досліджена М. Петрем [3, с. 252-270] в рамках законодавчого та політичного

аналізу східного партнерства ЄС. Окремі аспекти конкурентного права ЄС досліджують такі вітчизняні науковці, як М. Баймуратов, Т. Вовк, М. Гнатовський, Н. Санахметова, С. Мельник та інш. Так, зокрема, комплексний аналіз конкурентного права ЄС та виявлення шляхів адаптації законодавства України до ЄС в даній сфері здійснено Т. Вовк [4]. Спроба узагальнити та проаналізувати проблемні питання на шляху адаптації антимонопольного законодавства України та конкурентного права ЄС здійснена Лук'янець В. [5].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Разом з тим мало уваги приділено аналізу основних категорій конкурентного права з позицій забезпечення промислової конкурентоспроможності.

Цілі статті. Метою статті є характеристика розвитку нормативних положень, які утворюють систему конкурентного права ЄС та України, а також напрямків їх апроксимації з урахуванням впливу на промислову конкурентоспроможність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині апроксимація українського конкурентного законодавства до законодавства ЄС належить до пріоритетних завдань держави. Так, в Угоді між ЄС та Україною про глибоку та всебічну зону вільної торгівлі встановлено необхідність обширної гармонізації законодавства в різних торговельно-орієнтованих секторах економіки. Глава 10 даної Угоди «Конкуренція» встановлює, що «сторони забороняють та карають певні практики та операції, які можуть спотворювати конкуренцію та торгівлю. Антиконтурентні практики, такі як картелі, зловживання доміантним становищем та антиконтурентні злиття будуть предметом ефективних примусових заходів. Сторони погодилися підтримувати ефективне конкурентне законодавство... поважати процесуальну справедливість та права підприємств на захист... Компанії обох сторін Угоди мають рівний доступ до ринків кожної сторони та не повинно бути дискримінації з боку монополій» [1].

Формування системи конкурентного права в ЄС почалося з укладання Паризького договору про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЕОВС) (1951 р.) Основним внеском ЕОВС в регулювання конкурентних відносин стали заборона картельних змов, а також концепція зловживання доміантним становищем. В 1957 р. в Римі було укладено Договір про заснування Європейського

економічного співтовариства (нині цей Договір з подальшими змінами і доповненнями є одним з основних, який регулює функціонування ЄС;) та Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії). В Договорі про заснування ЄЕС біла закріплена аналогічна концепція заборони картельних змов та зловживання монопольним становищем. На ранніх етапах формування конкурентного права ЄЕС важливою обставиною було його розуміння як інструменту створення спільного ринку. Вигоди, які сьогодні безпосередньо пов'язують із функціонуванням економічної конкуренції: нижчі ціни, вища якість товарів та послуг, інновації і т. д., на той час сприймалися лише як позитивні результати спільного ринку.

В 90-х роках ХХ століття в конкурентному праві ЄС відбулись суттєві зміни. В практиці Європейської Комісії та Європейського Суду Справедливості зростає значення економічного аналізу і виявлення безпосередніх вигод функціонуючої конкуренції (підвищення блага споживачів). Також увага Європейської Комісії спрямовується до горизонтальних картелів та контролю концентрації.

На початку нового тисячоліття, в умовах розширення ЄС почався процес модернізації конкурентного права ЄС (передбачав зміну процесуальних правил, зокрема децентралізацію в питаннях виключень із заборонених угод – поряд із Європейською Комісією правила застосовуються і державами-членами ЄС). Також значна увага приділена такому процесу як «більш економічний підхід», який передбачає оцінювання порушень конкурентного права ЄС на основі їх безпосереднього впливу на конкуренцію та споживачів, а не на формальну ознаку порушення конкурентного законодавства.

І остання значна віха історії ЄС – укладання Лісабонської Угоди (2009 р.) – нової базової угоди щодо принципів функціонування ЄС. Особливих змін Лісабонська Угода до норм конкурентного права ЄС не принесла. Трохи змінилось формулювання внутрішнього ринку: «внутрішній ринок ... включає в себе систему забезпечення того, щоб економічна конкуренція не була порушена» [3, с. 97-99].

Отже, на підставі узагальнення основних історичних етапів формування конкурентного права ЄС можна стверджувати, що з самого початку європейської інтеграції (вже понад 50 років) приділялась увага питанням ефективного функціонування конкуренції.

На сьогодні в ЄС сформовано комплексну систему правового регулювання конкурентних відносин. Також на підставі вищевикладеного можна виявити основоположні категорії, що становлять предмет правового регулювання в ЄС сфери економічної конкуренції: заборонені (горизонтальні та вертикальні) угоди, зловживання домінуючим становищем, контроль концентрації та державна допомога публічним підприємствам. В контексті спрямованості нашого дослідження на питання забезпечення промислової конкурентоспроможності вважаємо необхідним зупинитись на особливостях правового регулювання деяких основних з вищеназаних категорій і за законодавством України (з метою їх подальшого порівняння), що обумовлено їх суттєвим впливом на конкурентоспроможність. Так, зокрема, заборонені узгоджені дії підприємств негативно впливають на функціонування ринку вільного підприємництва, особливо на представників малого та середнього бізнесу, які не володіють значними фінансовими коштами. Вони також наносять шкоду споживачам і в цілому згубно впливають на ефективність функціонування економіки, підриваючи її конкурентоспроможність. Також в сучасних реаліях ускладнення форм конкурентної боротьби на міжнародній арені однією із форм забезпечення конкурентоспроможності підприємств на зарубіжних ринках є злиття і поглинання, прискорення концентрації підприємств (їх укрупнення та об'єднання). Разом з тим, протікання даних процесів може призвести до зниження інтенсивності конкуренції. В таких умовах (коли стимулом концентрації підприємств є прагнення зловживання монополістичним становищем на ринку) ці процеси не повною мірою слугують підвищенню рівня конкурентоспроможності підприємств та національної економіки в цілому. Так як підвищення ефективності виробництва продукції та реалізації товарів та послуг не є в таких умовах основним способом підвищення прибутковості підприємства (а, навпаки, досягається зловживанням ринковою владою). Отже, важливою передумовою формування конкурентоспроможної економіки є ефективно функціонуючий механізм конкуренції, який належним чином врегульований державою. А в умовах Європейської інтеграції України – такий, що відповідає конкурентним нормам ЄС. Наступним етапом дослідження питань апроксимації конкурентного законодавства України та ЄС є

вивчення основних особливостей правового регулювання конкурентних відносин за законодавством України.

Історія українського законодавства в сфері захисту економічної конкуренції набагато коротша. Україна встала на шлях переходу до ринкової економіки на початку 90-х років ХХ століття в умовах відсутності ринкових відносин та механізму конкуренції, наявності державної монополії і надмірної концентрації виробництва. Правову основу регулювання відносин конкуренції в незалежній Україні заклав Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції» від 18.02.1992 р. (нині - втратив чинність), який визначив основні форми регулювання конкуренції (визначення антиконкурентних узгоджених дій, заборона зловживання монопольним становищем та контроль за злиттями). Не зважаючи на те, що даний закон в ряді положень не відповідав конкурентному законодавству ЄС, в цілому він відповідав вимогам часу. 26.11.1993 р. був прийнятий Закон України «Про Антимонопольний комітет України», який визначив структуру, компетенцію, організацію діяльності та підзвітність Антимонопольного комітету України. В 1996 р. принципи захисту конкуренції були закріплені в Конституції України. Так, ст. 42 Конституції України встановлює державний захист конкуренції у підприємницькій діяльності, недопущення зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірного обмеження конкуренції та недобросовісної конкуренції [6]. Прийняттям 20.04.2000 р. Закону України «Про природні монополії» встановлено правові, організаційні та економічні засади державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій. Базовий закон, який визначає правові засади підтримки і захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин, був прийнятий 11.01.2001 р. – Закон України «Про захист економічної конкуренції» [7]. Даний законодавчий акт суттєво наблизив українське конкурентне законодавство до європейської моделі, разом з тим ряд суттєвих національних особливостей залишилось в силі.

В сфері регулювання функціонування монополій, конкурентне законодавство ЄС апелює поняттям «домінантне становище»

підприємства на ринку. Його визначення відсутнє у писаному праві ЄС. Але дану дефініцію визначає Європейський Суд Справедливості. Так, «суб'єкт господарювання займає домінуюче становище якщо він має владу діяти незалежно, [і] яка ставить його в [таке] положення [за якого] він [може] діяти не звертаючи уваги на своїх конкурентів, покупців або постачальників. Це позиція такого роду коли, з огляду на частку ринку, або частку ринку у її поєднанні з наявністю [певних] технічних знань, сировини або капіталу він [(певний суб'єкт господарювання)] має владу визначати ціни або контролювати виробництво чи розповсюдження істотної частини відповідного товару» [4, с.89]. На відміну від цього конкурентне законодавство України при визначенні монопольного становища суб'єкта господарювання на ринку виходить із розміру його ринкової частки. Так, зокрема, суб'єкт господарювання займає монопольне становище на ринку, якщо його ринкова частка перевищує 35 % і він не зазнає значної конкуренції на ринку; 3 основні суб'єкти господарювання займають монопольне становище на ринку, якщо їх сукупна частка перевищує 50 % ринку, 5 основних суб'єктів господарювання займають монопольне становище на ринку, якщо їх сукупна частка перевищує 70 % ринку і вони не зазнають значної конкуренції на ринку [7]. Спільним в конкурентному праві ЄС та України є те, що заборонено не домінантне (на Україні – монопольне) становище взагалі, а зловживання ним. Перелік таких зловживань формує стандартний список (як для ЄС, так і для України). Такими зловживаннями визнаються:

- пряме чи непряме нав'язування справедливих цін або встановлення будь-яких інших несправедливих умов торгівлі;
- скорочення виробництва, звуження ринку або скорочення технічного прогресу, яке може зашкодити споживачеві;
- застосування нерівних умов до рівнозначних операцій з різними сторонами і т. д.

Найбільші успіхи українське конкурентне законодавство в сфері наближення до конкурентного права ЄС має в сфері регулювання горизонтальних та вертикальних угод (за визначенням українського законодавства – антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання на ринку). Законодавче визначення горизонтальних та вертикальних угод міститься в п. 1 ст. 101 Угоди

про функціонування ЄС: «забороненими та несумісними із внутрішнім ринком є всі угоди між підприємствами, рішення об'єднань підприємств, а також узгоджені дії, які би могли вплинути на торгівлю між державами-членами, і їх метою або результатом є запобігання, обмеження або порушення господарської конкуренції на Внутрішньому ринку» [8]. Окремі види угод прямо, практично без виключень, заборонені конкурентним правом ЄС. До них належать такі: угоди, що прямо або опосередковано фіксують ціни; угоди про умови продажу; угоди, які поділяють ринок на сегменти, угоди, що містять скорочення цін, або такі, що спрямовані на заборону, обмеження або, навпаки, підвищення імпорту або експорту певних товарів і т. д. Порівнюючи положення конкурентного права ЄС та українського законодавства, виявляється суттєва міра відповідності. Горизонтальні та вертикальні угоди (узгоджені дії) в цілому заборонені, хоча за певних індивідуальних умов, вони можуть бути дозволені. Такими умовами є те, що такі угоди можуть принести користь національній економіці (вдосконалити виробництво, придбання або реалізацію товарів, сприяти техніко-технологічному, економічному розвитку, раціоналізації виробництва і т.д.). В свою чергу, суттєва відмінність від конкурентного права ЄС – в наявності повноваження у Кабінету Міністрів України дозволити узгоджені дії (на які Антимонопольний комітет України не дав дозволу), якщо «позитивний ефект для суспільних інтересів переважає негативні наслідки обмеження конкуренції» [7].

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямку. Генезис українського конкурентного законодавства після проголошення Незалежності України свідчить про певні успіхи в питаннях апроксимації до конкурентного права ЄС. Разом з тим Україна ще знаходиться на шляху переходу до ринкової економіки з ефективно функціонуючим механізмом конкуренції, адаптованим до конкурентного права ЄС. Предметом подальших досліджень стануть питання контролю за концентрацією підприємств та надання державної допомоги крізь призму забезпечення промислової конкурентоспроможності.

Література

1. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area.

[Електронний ресурс] / Режим доступу:
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/april/tradoc_150981.pdf

2. Šišková, N. a kol. Evropské právo 2 – Jednotný vnitřní trh. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 264s.

3. Šišková, N. and contributors: From Eastern Partnership to the Association. A legal and political analysis, 1st edition, Cambridge Scholars Publishing, - Newcastle upon Tyne, NE6 2XX, UK, 305 p. – ISBN (10): 1-4438-5819-6, ISBN (13): 978-1-4438-5819-9.

4. Вовк Т. В. Система конкурентного законодавства Європейського Союзу. Правове регулювання правил конкуренції в Україні. Шляхи адаптації законодавства України / Т. В. Вовк, Перемот С. В. — Київ: РВА “Тріумф”, 2006. — 416 с.

5. Лук’янець В. С. Шляхи адаптації антимонопольного законодавства України до конкурентного права ЄС. // Часопис Академії адвокатури України. – 2011. - № 13 (4). – С. 1-8.

6. Конституція України: прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. №254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141.

7. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р. № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 12. – Ст. 64.

8. Treaty on the functioning of the EU. [Електронний ресурс] / Режим доступу:
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>

4. Vovk T. V. Sy`stema konkurentnogo zakonodavstva Yevropejs`kogo Soyuzu. Pravove reguluyuvannya pravy`l konkurenciyi v Ukraini. Shlyaxy` adaptaciyi zakonodavstva Ukrainy` / T. V. Vovk, Peremot S. V. — Ky`yiv: RVA “Triumpf”, 2006. — 416 s.

5. Luk`yanecz` V. S. Shlyaxy` adaptaciyi ant`monopol`nogo zakonodavstva Ukrainy` do konkurentnogo prava YeS. // Chasopy`s Akademiyi advokatury` Ukrainy`. – 2011. - # 13 (4). – S. 1-8.

6. Konstytuciya Ukrainy`: pry`jnyata na p`yatij sesiyyi Verxovnoyi Rady` Ukrainy` 28 chervnya 1996 r. #254k/96-VR // Vidomosti Verxovnoyi Rady` Ukrainy`. – 1996. - # 30. – St. 141.

7. Zakon Ukrainy` «Pro zaxy`st ekonomichnoyi konkurenciyi» vid 11 sichnya 2001 r. # 2210-III // Vidomosti Verxovnoyi Rady` Ukrainy`. – 2001. - #

Рецензент: Ковальов А.І. д.е.н., професор, проректор з наукової роботи Одеського національного економічного університету
30.04.2015

УДК 338.48(477.74)

Кремень Руслана, Каражия Едуард

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ТА ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

В статті запропоновано визначення поняття лікувально-оздоровчого туризму, розглянуто стан ринку санаторно-курортного і оздоровчого туризму в Одеському регіоні, а також проаналізовані основні проблеми його розвитку. На основі цих даних, було виявлено що кількість відпочиваючих у різних типах лікувально-оздоровчих закладів та в розрізі міст та районів Одеської області має тенденцію до скорочення. Причиною цього є ряд проблем, які були проаналізовані у статті. До них відносяться: недостатньо розвинена матеріально-технічна база, застаріле обладнання, недоліки в системі управління і державного регулювання в сфері санаторно-курортного та оздоровчого туризму. У статті запропоновані можливі шляхи вирішення цих проблем, а також перспективні напрямки покращення стану даного ринку.

Ключові слова: санаторно-курортний туризм, лікувально-оздоровчі послуги, оздоровчий туризм, проблеми розвитку в санаторно-курортній галузі

Кремень Руслана, Каражия Едуард

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО И ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА В ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ

В статье предложено определение понятия лечебно-оздоровительного туризма, рассмотрено состояние рынка санаторно-курортного и оздоровительного туризма в Одесском регионе, а также проанализированы основные проблемы его развития. На основе этих